

Anna POTYRAŁA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań

STRATEGICZNE PARTNERSTWO UNIA EUROPEJSKA–INDIE – W OCZEKIWANIU NA PRZEŁOM

1 sierpnia 1994 roku w życie weszło porozumienie Unii Europejskiej i Indii w sprawie partnerstwa i rozwoju. 16 czerwca 2004 roku, w dziesiątą rocznicę ustanowienia nowego etapu relacji, Komisja Europejska przedstawiła Komunikat „W stronę Strategicznego Partnerstwa Unia Europejska–Indie”, przewidując dalsze zacieśnienie współpracy z Republiką Indii. Drogę do Partnerstwa otworzyło uznanie Indii za „regionalnego i globalnego lidera [...] nawiązującego stosunki na równych zasadach z innymi światowymi potęgami”¹. Ponad siedmioletni okres funkcjonowania partnerstwa strategicznego oraz oparcie działań zewnętrznych Unii Europejskiej o postanowienia traktatu lizbońskiego skłania do refleksji nad charakterem i kierunkami kooperacji oraz jej rzeczywistymi efektami.

* * *

Początki współpracy między Wspólnotami a Republiką Indii sięgają roku 1962, gdy doszło do nawiązania oficjalnych stosunków dyplomatycznych między Wspólnotą Europejską a Indiami. Początkowo kooperacja skierowana była na świadczenie pomocy humanitarnej dla ofiar powodzi i susz w Indiach oraz dla uchodźców – ofiar konfliktu w Zachodnim Pakistanie. Na początku lat siedemdziesiątych rozpoczęto również współpracę gospodarczą, obejmując Indie preferencjami celnymi w ramach ogólnego systemu preferencji oraz zawierając porozumienia przewidujące współpracę handlową i gospodarczą. Od połowy lat osiemdziesiątych XX wieku relacje między Wspólnotą a Indiami zyskały szerszy charakter, koncentrując się nie tylko na kwestiach gospodarczych i handlowych, ale również na edukacji i szkolnictwie.

Wagę dalszego rozwoju i pogłębiania wspólnych relacji podkreślono w politycznej deklaracji z 20 grudnia 1993 roku, na mocy której 1 sierpnia 1994 roku doszło do zainaugurowania Partnerstwa Unia Europejska–Indie. Zabiegając o „skonsolidowanie, pogłębienie i dywersyfikację relacji” między partnerami, za podstawę współpracy uznano zasadę niedyskryminacji i wzajemnych korzyści². Porozumienie przewidywało współpracę w dziedzinie handlu i inwestycji, gospodarki, nauki i technologii, a także

¹ *Communication from the European Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee of 16 June 2004: An EU-India Strategic Partnership*, COM (2004) 420 final – not published in the Official Journal.

² *Preambula, Cooperation Agreement between the European Community and the Republic of India on partnership and development*, Official Journal L 223, 27.08.1994.

kultury i edukacji (program wsparcia w dziedzinie kultury zainicjowano 26 listopada 1996 roku). Sposobem na wzmocnienie partnerstwa miały być zainicjowane w czerwcu 2000 roku coroczne szczyty Unia Europejska–Indie (tab. 1), skierowane na doprecyzowanie założeń współpracy i ich stałe dostosowanie do zmieniającej się sytuacji międzynarodowej.

Tabela 1

Szczyty Unia Europejska–Indie w latach 2000–2010

Miejsce spotkania	Data spotkania
Lizbona	czerwiec 2000
New Delhi	listopad 2001
Kopenhaga	październik 2002
New Delhi	listopad 2003
Haga	listopad 2004
New Delhi	wrzesień 2005
Helsinki	październik 2006
New Delhi	listopad 2007
Marsylia	wrzesień 2008
New Delhi	listopad 2009
Bruksela	grudzień 2010

Źródło: Opracowanie własne.

Dobra atmosfera pierwszego szczytu w Lizbonie i nadzieja na zacieśnienie współpracy, nie przełożyły się na drugie spotkanie w New Delhi, które odbyło się bez udziału kluczowych przedstawicieli Unii Europejskiej³ – zabrakło Javiera Solany, Chrisa Pattena, i ministra spraw zagranicznych Belgii, sprawującej wówczas przewodnictwo w UE, którzy przebywali z misją w niestabilnej politycznie Republice Środkowoafrykańskiej. Obniżenie rangi szczytu i trudności w przyjęciu deklaracji końcowej, pod znakiem zapytania stawiały realność pogłębienia kooperacji. Trzeci szczyt upłynął na dyplomatycznych zabiegach przedstawicieli Unii, skierowanych na nawiązanie dialogu indyjsko-pakistańskiego i wycofanie wojsk z obszaru nadgranicznego, co spotkało się ze sprzeciwem Indii. Szczyt z 2003 roku był kontynuacją napiętych relacji politycznych. Przedstawiciele Unii Europejskiej zadeklarowali zaangażowanie na rzecz przywrócenia dialogu, podkreślając jednocześnie, że dalszy sprzeciw Indii wobec uregulowania sporów z Pakistanem stanowi przeszkodę w zaprowadzeniu pokoju w regionie.

Tematyka kolejnych szczytów, tak odmiennie definiowana, była i jest efektem nieustannie zmieniających się celów, stawianych przed Unią Europejską i Indiami przez

³ W spotkaniach Indie reprezentowane są przez premiera, zaś Unię Europejską do chwili wejścia w życie traktatu lizbońskiego reprezentowała grupa, w skład której wchodził przewodniczący Komisji Europejskiej lub Komisarz odpowiedzialny za relacje zewnętrzne, szef Rady oraz Wysoki Przedstawiciel do spraw WPZiB. Od 2009 roku UE reprezentują przewodniczący Rady Europejskiej i szef Komisji Europejskiej.

państwa członkowskie kolejno sprawujące przewodnictwo w UE. W konsekwencji, pomimo prób wzmocnienia wzajemnych relacji drogą corocznych spotkań najwyższych przedstawicieli stron, uzupełnionych spotkaniami na szczeblu ministerialnym, współpraca ogranicza się do dyskusji i programów pomocowych Unii Europejskiej na rzecz Indii, za którymi nie podąża rzeczywista kooperacja równych partnerów.

Uwzględniając trudności w realizacji założeń partnerstwa, w komunikacie z czerwca 2004 roku Komisja Europejska wysunęła propozycję ustanowienia strategicznego partnerstwa z Indiami⁴. Zaproponowane partnerstwo strategiczne było częścią Strategii Bezpieczeństwa Unii Europejskiej, zainicjowanej w grudniu 2003 roku. Dokument przewidywał rozwój strategicznych partnerstw z Japonią, Chińską Republiką Ludową, Kanadą i Indiami, które uznano za kluczowych graczy na arenie międzynarodowej, oraz z innymi państwami, które podzielają „nasze cele i wartości i są gotowe działać na rzecz ich realizacji”⁵. Nie zdefiniowano terminu „strategiczne partnerstwo”, uznając, że partnerstwa takie będą rozwijane na zasadach indywidualnych. Każde strategiczne partnerstwo uwzględniać ma specyfikę poszczególnych państw lub grup państw i regionalne środowisko polityczne i ekonomiczne.

Zgodnie z założeniami, nową strategię współpracy z Indiami oparto o:

- międzynarodową współpracę drogą multilateralizmu, promowania pokoju, rządów prawa i praw człowieka, walki z terroryzmem, nieprolifracji broni masowego rażenia;
- wzmocnione interakcje handlowe i gospodarcze;
- współpracę na rzecz zrównoważonego rozwoju, ochrony środowiska naturalnego, zapobiegania zmianom klimatu i walki z ubóstwem;
- polepszanie wzajemnego zrozumienia i kontakty społeczeństw obywatelskich⁶.

W ramach międzynarodowej współpracy politycznej, strategiczne partnerstwo przewiduje rozwój mechanizmów zapobiegania konfliktom, walkę z terroryzmem i przestępczością zorganizowaną oraz wzmocnienie dialogu na rzecz pokoju i stabilności w Azji Południowej. Ekonomiczny wymiar partnerstwa realizowany jest z uwzględnieniem wpływu gospodarki i inwestycji na środowisko naturalne (zmiany klimatyczne, efekt cieplarniany) i możliwości realizacji Milenijnych Celów Rozwoju. Szczególny nacisk Komisja Europejska położyła na rozwój biotechnologii, społeczeństw informatycznych oraz Globalnego Systemu Nawigacji Satelitarnej – Galileo, a także ochronę praw autorskich i własności intelektualnej.

Ogłoszenie komunikatu w sprawie strategicznego partnerstwa spotkało się z natychmiastową odpowiedzią przedstawicieli Indii. Podkreślono, iż nowe partnerstwo może być realizowane jedynie przy uwzględnieniu suwerennej równości stron oraz wzajemnych interesów i zysków. Zasugerowano regularne konsultacje, poprzedzające szczyty UE–Indie, a także zinstytucjonalizowanie dialogu w sprawie reformy Organi-

⁴ *Communication from the European Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee of 16 June 2004: An EU-India Strategic Partnership*, op. cit.

⁵ *A Secure Europe in a Better World. The European Security Strategy*, Brussels 12.12.2003, s. 21.

⁶ Ibidem.

zacji Narodów Zjednoczonych⁷. Ta ostatnia propozycja związana była ściśle z dążeniami Indii do uzyskania stałego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa ONZ i próbami budowy międzynarodowej koalicji, skierowanej na osiągnięcie tego celu. Dążenie do odgrywania roli mocarstwa regionalnego przejawiało się natomiast w postulatach dotyczących zaangażowania na rzecz procesu pokojowego w Azji Południowo-Wschodniej i na Bliskim Wschodzie. Dodatkowo, stanowisko Indii zawierało propozycje rozszerzenia mandatu i wzmocnienia struktur Wspólnej Grupy Roboczej ds. Współpracy na rzecz Bezpieczeństwa. Postulowano powołanie pięciu podgrup do spraw terroryzmu narkotykowego, prania brudnych pieniędzy, bezpieczeństwa dokumentów, cyberterrorizmu i współpracy policyjnej w ramach Europolu⁸.

Stanowiska obu stron zostały uwzględnione podczas rozmów na piątym szczycie w Hadze w 2004 roku. Zabiegając o wzajemną akceptację postulatów, przetrucano się deklaracjami o „naturalnym partnerstwie oraz o wieloletnich relacjach opartych o zaufanie i wzajemne zrozumienie”. Dyplomatyczne zabiegi doprowadziły do wynegocjowania porozumienia w postaci Wspólnego Planu Działania. Założenia planu, przyjętego ostatecznie podczas szczytu w New Delhi we wrześniu 2005 roku, przewidują pogłębienie porozumienia i współpracy politycznej i gospodarczej drogą konsolidacji mechanizmów dialogu i konsultacji, oraz wzmocnienie kontaktów między społeczeństwami i kulturami w oparciu o trzy cele: Pluralizm i różnorodność; Współpraca Regionalna; oraz Demokracja i Prawa Człowieka. Doprecyzowanie ustaleń wynikających ze Wspólnego Planu Działania oraz założeń strategicznego partnerstwa nastąpiło na mocy strategii Unii Europejskiej wobec Indii, przyjętej na lata 2007–2013.

POLITYCZNY WYMIAR STRATEGICZNEGO PARTNERSTWA

Biorąc pod uwagę, że Indie od lat pretendują do roli mocarstwa regionalnego w Azji Południowej oraz mają potencjał pozwalający na dominację w tym rejonie⁹, Unia Europejska wysuwając propozycję strategicznego partnerstwa politycznego zmierza do realizacji trzech celów, które potwierdzenie znalazły we Wspólnym Planie Działania. Celem inicjatyw podejmowanych w ramach partnerstwa politycznego jest po pierwsze, wzmocnienie pokoju i bezpieczeństwa w wymiarze uniwersalnym i regionalnym. Po drugie, w trwałym partnerstwie z Indiami Unia Europejska upatruje szans na promowanie wartości demokratycznych, leżących u podstaw integracji europejskiej. Po trzecie, sojusz Unii Europejskiej i Indii prowadzić ma do obniżenia roli Chińskiej Republiki Ludowej, stanowiąc przeciwwagę dla aktywności tego państwa na kontynencie azjatyckim.

⁷ R. K. Jain, *India, the European Union and Asian Regionalism*, EUSA-AP Conference on Multilateralism and Regionalism in Europe and Asia-Pacific, Tokyo 2005, s. 4.

⁸ Punkt 16, *EC Communication titled „An EU-India Strategic Partnership” – India’s Response*, Delhi 27.08.2004.

⁹ Potencjał terytorialny, ludnościowy, militarny, gospodarczy, położenie geopolityczne, zaplecze naukowe. Patrz: J. Zajączkowski, *Indyjska wizja porządku międzynarodowego po zakończeniu zimnej wojny*, w: *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, red. R. Kuźniar, Warszawa 2005, s. 327. Szerzej: J. Zajączkowski, *Indie w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2008, s. 100–144.

W odniesieniu do pierwszego celu, podczas kolejnych szczytów Unia Europejska–Indie szczególny nacisk kładziono na wspólne działania na rzecz rozbrojenia i nieprolifracji broni masowego rażenia. Od chwili przeprowadzenia przez Indie w maju 1974 roku *pokojoywej eksplozji nuklearnej*, a następnie podziemnych testów nuklearnych w maju 1998 roku, wysiłki UE na tym polu nabrały kluczowego znaczenia. Niezmienne stanowisko Indii w sprawie broni jądrowej, przejawiające się w podkreślaniu suwerennego prawa realizowania własnych interesów w zakresie bezpieczeństwa oraz krytyce *nuklearnego apartheidu*¹⁰, musiało zostać uwzględnione przez państwa europejskie. Celem jest więc raczej niedopuszczenie do rozwoju programów badań nad bronią jądrową przez inne państwa regionu oraz kontrola nad wykorzystaniem energii jądrowej dla celów pokojowych. Założenia te mają być ujęte w porozumieniu w sprawie badań i rozwoju współpracy nad pokojowym wykorzystaniem energii jądrowej. Negocjacje prowadzone są od wielu lat, do tej pory jednak nie zakończyły się przyjęciem wiążących postanowień, co nakazuje wątpić w rzeczywistą chęć kooperacji, głównie ze strony Indii. Indyjskie władze dążą przede wszystkim do zagwarantowania bezpieczeństwa państwa, uwzględniając fakt, iż najbliższy sąsiad – Pakistan – dysponuje bronią jądrową.

Zabiegając o wzmocnienie pokoju i bezpieczeństwa w regionie strony deklarują również walkę z terroryzmem i zjawiskiem piractwa morskiego, drogą wymiany informacji, eliminowania przypadków finansowania organizacji terrorystycznych, współpracy w zakresie tworzenia systemów ochrony granic. Podstawę wszelkich działań w tym zakresie stanowią uzgodnienia zawarte we Wspólnym Planie Działania z 2005 roku, oparte o wytyczne Organizacji Narodów Zjednoczonych, wynikające z rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz konwencji anty-terrorystycznych¹¹. Uznając, że zjawisko terroryzmu stanowi najpoważniejsze zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa i podkreślając gotowość podjęcia wspólnych działań na rzecz walki ze wszystkimi przejawami terroryzmu, strony zadeklarowały jednocześnie pełne poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności oraz rządów prawa. Rzeczywista aktywność w tym obszarze ogranicza się jednak głównie do prowadzenia dialogu politycznego na poziomie ministerialnym, organizowania seminariów z udziałem osób zatrudnionych w państwowych agencjach dochodzeniowo-śledczych oraz wymiany informacji na temat zagrożeń terrorystycznych. W sferze dyskusji pozostaje również pomysł wprowadzenia obowiązku udzielania wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych oraz obowiązku dokonywania ekstradycji¹², a jedynie przyjęcie takich roz-

¹⁰ Określenie to zostało użyte przez premiera Indii – Atala Bihari Vajpayee w wywiadzie: *We are a Nuclear Power*, „Newsweek”, 25.05.1998, s. 24.

¹¹ Termin ten odnosi się do czternastu aktów prawnych przyjętych w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych w latach 1963–2005. Szerzej np.: K. Liedel, *Principles on International Law on Terrorism Combating After September 11th 2001*, w: *The Faces of Terrorism*, ed. S. Wojciechowski, Poznań 2006, s. 134; oraz A. Potyrała, *The United Nations and Terrorism Combating – Preventing the Phenomenon or Suppressing its Negative Consequences?*, w: *The Modern Terrorism and Its Forms*, ed. S. Wojciechowski, Poznań 2007, s. 36–37.

¹² Na cele te wskazano we wspólnej deklaracji w sprawie terroryzmu, przyjętej na szczycie w Brukseli w grudniu 2010 roku. Patrz: *EU-India Joint Declaration on International Terrorism*, Brussels, 10 December 2010.

wiązań może wzmocnić skuteczność zabiegów na rzecz walki z zagrożeniem terrorystycznym. Podobnie deklaracyjny charakter mają uzgodnienia przyjęte 10 grudnia 2010 roku podczas szczytu w Brukseli. W Deklaracji w sprawie międzynarodowego terroryzmu, oprócz ogólnikowego określenia celu, jakim jest walka z zagrożeniem terrorystycznym, nie wskazano bowiem szczegółowego programu działania, nie określono także konkretnego instrumentarium działań, co w wątpliwość podaje skuteczność kooperacji.

Elementem partnerstwa politycznego jest również wola zaangażowania stron w proces stabilizacji w regionie, zwłaszcza w Iraku i Afganistanie. Chodzi o wsparcie procesów rekonstrukcji obu państw, z uwzględnieniem konieczności przejęcia odpowiedzialności za budowanie porządku wewnętrznego i stabilnych instytucji państwowych, przez władze tych państw. Równie istotne jest poszukiwanie rozwiązań konfliktów na subkontynencie indyjskim, między innymi podjęcie wspólnych inicjatyw na rzecz pokojowego rozwiązania konfliktu na Sri Lance oraz ustabilizowania sytuacji w Nepalu (przed zniesieniem monarchii w tym państwie). Podkreślając, iż wszelkie inicjatywy podejmowane będą w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, zaaprobowano pomysł uzgadniania stanowisk przed ich prezentacją na forum ONZ.

Realizacja celów partnerstwa politycznego UE–Indie opiera się także o wspólne działania na rzecz promocji i ochrony wartości demokratycznych, w szczególności zasady państwa prawa, powszechności i niepodzielności praw człowieka i podstawowych wolności, poszanowania godności ludzkiej, zasad równości i solidarności¹³. Przewodnią rolę na tym polu ma do odegrania niewątpliwie Unia Europejska. Inicjatywy UE skierowane są między innymi na eliminację dyskryminacji i nierówności, ochronę praw mniejszości oraz dzieci. Od 1998 roku Komisja Europejska angażuje się w projekty pomocy humanitarnej w Indiach. W 2000 roku na pomoc humanitarną w Indiach przeznaczono 5,8 miliona euro. Do końca 2010 roku na pomoc dla Indii wydano ponad 97 milionów euro. W 2001 roku w Delhi otworzono krajowe biuro Dyrektoriatu Generalnego Komisji Europejskiej do spraw Pomocy Humanitarnej – ECHO, w celu optymalnego zarządzania projektami. Od 2005 roku biuro pełni rolę regionalnego przedstawicielstwa na obszar Azji Południowej, w ramach którego działają Szef Przedstawicielstwa, Koordynator ds. Natychmiastowych Odpowiedzi, Koordynator ds. Wody i Kwestii Sanitarnych, Koordynator ds. Zdrowia i Wyżywienia, Oficer ds. Informacji Regionalnych i Koordynator ds. Administracyjnych. Zadaniem przedstawicielstwa jest natychmiastowa odpowiedź na kryzysy humanitarne oraz eksperckie, administracyjne i techniczne wsparcie państw objętych zasięgiem działania przedstawicielstwa¹⁴.

¹³ Por.: artykuł 21.1, *Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 115/358, 9.05.2008.

¹⁴ W Indiach oraz w Afganistanie, Pakistanie, Nepalu, Bangladeszu i Sri Lance. Do najważniejszych projektów realizowanych przez ECHO w Indiach należała pomoc osobom dotkniętym powodzią w roku 2006 (w wysokości 4 milionów euro), trzęsieniem ziemi w rejonie Kaszmiru w roku 2005 (w wysokości 1 miliona euro), tsunami z 2004 roku, w wyniku którego ucierpieli mieszkańcy Tamilnadu, Andhra Pradeś oraz wysp Andamanów i Nikobarów (w wysokości 12 milionów euro), konfliktem w rejonie Dżammu–Kaszmir (w wysokości 7 milionów euro na pomoc psychologiczną, zdrowotną i socjalną), ponad 70 tysiącom uchodźców ze Sri Lanki, przebywającym w południowych Indiach (w wysokości 2 milionów euro). Szerzej patrz: *Directorate-General for Humanitarian Aid ECHO*

STRATEGICZNE PARTNERSTWO W DZIEDZINIE NAUKI, TECHNOLOGII, EDUKACJI I KULTURY

Wspólnotowe inicjatywy w dziedzinie edukacji i nauki w Indiach sięgają 1989 roku, gdy zainicjowano program wymiany studentów i kadry naukowej EICEP. W 1993 roku w Bangalore ustanowiono Centrum Edukacji i Wsparcia Komputerowego, odpowiedzialne za promowanie współpracy w dziedzinie technologii. Rozwój współpracy był możliwy jednak dzięki porozumieniu z 1994 roku w sprawie partnerstwa i rozwoju, przewidującemu kooperację w dziedzinie nauki i technologii, a także kultury i edukacji. Ustalenia dotyczące współpracy w dziedzinie nauki, technologii, edukacji i kultury podejmowane są również w ramach tzw. okrągłego stołu – forum dialogu obywateli. Z pomysłem organizowania obrad okrągłego stołu UE – Indie wystąpili w 2000 roku ówczesny komisarz do spraw stosunków zewnętrznych Chris Patten i minister spraw zagranicznych Indii Jaswant Singh. Pierwsze obrady okrągłego stołu UE – Indie odbyły się w styczniu 2001 roku w New Delhi. Podczas dotychczasowych spotkań podejmowano dyskusję m.in. na temat rozwoju społeczeństwa informatycznego, roli mediów w promowaniu tej idei, a także na temat współpracy w dziedzinie edukacji i szkoleń oraz tzw. kapitału społecznego w kontekście odpływu osób wykwalifikowanych.

W 2001 roku zawarto porozumienie o współpracy naukowej i technologicznej¹⁵, oparte o zasadę wzajemnych korzyści, dostępu do osiągnięć badawczych i technologicznych obu stron, wymiany informacji mających wpływ na współpracę oraz o zasadę ochrony własności intelektualnej i praw autorskich. Porozumienie zostało zastąpione nową umową w sprawie współpracy naukowej i technologicznej z 30 listopada 2007 roku, zmodyfikowaną w 2009 roku. Współpraca przyjmuje postać wspólnych projektów, wizyt i wymian naukowców i ekspertów technicznych, seminariów naukowych, sympozjów i konferencji¹⁶. Najnowsze wspólne przedsięwzięcia naukowo-technologiczne dotyczą badań nad wykorzystaniem energii słonecznej (w ramach projektu z 2009 roku, którego budżet wynosi 10 milionów euro), energii odnawialnej (w oparciu o program działania w sprawie energii i zmian klimatu z 2008 roku) oraz badań nad wykorzystaniem satelitów telekomunikacyjnych (prowadzonych na forum grupy roboczej w sprawie obserwacji Ziemi). Realizowane są w oparciu o program współpracy, przygotowany przez komitet sterujący. Pierwsze spotkanie komitetu, którego funkcjonowanie przewidziano we wskazanych powyżej umowach, odbyło się w Brukseli w marcu 2004 roku.

Europejskie inicjatywy na rzecz rozwoju indyjskiego systemu edukacji datują się na rok 1994, gdy Unia Europejska wsparła program na rzecz edukacji podstawowej kwotą 150 milionów euro. Celem była likwidacja analfabetyzmu i zagwarantowanie równego dostępu do szkół. Program DPEP (ang. District Primary Education Programme), reali-

Operational Strategy 2006, Brussels 3.12.2005; oraz *Directorate-General for Humanitarian Aid ECHO Operational Strategy 2008*, Brussels 5.12.2007, s. 17.

¹⁵ Patrz: *Decyzja Rady 2002/648/WE z 25 czerwca 2002 roku w sprawie zawarcia Porozumienia między Wspólnotą Europejską a Rządem Republiki Indii o współpracy naukowej i technologicznej*, Dziennik Urzędowy L 213, 9.08.2002.

¹⁶ Artykuł 5, *Porozumienie w sprawie współpracy naukowej i technologicznej między Wspólnotą Europejską i Rządem Republiki Indii*, Dziennik Urzędowy L 213, 9.08.2002.

zowany do końca 2002 roku, skierowany był na reformę indyjskiego systemu szkolnictwa w celu zagwarantowania równości korzystania z edukacji oraz podniesienia jej poziomu. Program objął 42 dystrykty, w których poziom analfabetyzmu wśród dziewcząt był wyższy od średniej krajowej, lecz docelowo był realizowany w 275 dystryktach w 18 indyjskich stanach¹⁷. Dokonując oceny programu DPEP watro podkreślić, że odsetek dziewcząt objętych edukacją podstawową wzrósł z 55% w latach 1992–1993 do 75% w latach 1998–1999. W przypadku chłopców w tych samych okresach: z 75% do 83%¹⁸. Doprowadzono do otwarcia blisko 87 tysięcy szkół podstawowych, zatrudniono 153 tysiące nowych nauczycieli. Uznając, że funkcjonowanie efektywnego systemu szkolnictwa uzależnione jest od kontroli, powołano ponad 291 tysięcy komitetów edukacyjnych i 143 tysiące komitetów zarządzania szkołami. Włączając rodziców do procesu kontroli, ustanowiono 196 tysięcy komitetów rodzicielskich¹⁹.

W listopadzie 2001 roku strony podpisały porozumienie w sprawie wsparcia programu Sarva Shiksha Abhiyan (SSA), skierowanego na dalszą reformę indyjskiego systemu obowiązkowego szkolnictwa podstawowego, obejmującego dzieci od 6 do 14 roku życia. Program zainicjowany w 2002 roku, jest kontynuacją programu DPEP. Realizację programu SSA, którego budżet wynosi 200 milionów euro, przewidziano na siedem lat, a jego podstawowym celem jest zapewnienie równego dostępu do edukacji podstawowej (w szczególności dziewczętom) w oparciu o 93 Poprawkę do Konstytucji Indii uznającą, iż prawo do edukacji na poziomie podstawowym jest prawem fundamentalnym. Dodatkowo, program skierowano na zapewnienie do 2010 roku dziesięcioletniej edukacji obowiązkowej dla każdego dziecka. Nadal bowiem problemem jest zjawisko przerywania edukacji – zaledwie 59% uczniów kontynuuje edukację dłużej niż 5 lat²⁰.

W październiku 1998 roku zainicjowano program PESLE (ang. Programme for Enrichment of School level Education) w ramach konsorcjum organizacji pozarządowych. Celem programu, którego budżet wynosił 11 milionów euro, było podwyższenie poziomu edukacji w wybranych stanach dzięki realizacji innowacyjnych projektów, realizowanych przez organizacje pozarządowe w środowiskach miejskich i wiejskich, w społecznościach mniejszościowych oraz wśród dzieci pracujących. Raport oceniający pierwszą fazę realizacji programu wskazał, iż rezultaty są „obietujące i interesujące, wyzwania są ogromne, ale mają duże znaczenie dla edukacyjnej społeczności w Indiach”²¹. Taka ocena oznacza jednak, że projekty realizowane w mikro skali, nie mają przełożenia na sytuację ogólną i nie są w stanie przyczynić się do wydatnej zmiany, a tym bardziej – w krótkim czasie – do reformy systemu szkolnictwa.

Problemy, z jakimi Indie stykają się na poziomie szkolnictwa podstawowego, nie dotyczą jednak wyższych szczebli edukacji. Indie plasują się w czołówce państw kształcących informatyków oraz specjalistów w dziedzinach technicznych i przyrod-

¹⁷ *Development Co-operation: Education, District Primary Education Programme (DPEP)*, http://www.europa.eu/external_relations (27.01.2009).

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ *India. Country Strategy Paper 2007–2013*, European Commission, Brussels 2007, s. 4.

²¹ *Development Co-operation: Education, Programme for Enrichment of School level Education (PESLE)*, http://www.europa.eu/external_relations (27.01.2009).

nicznych. Z tego względu, przez wielu Indie nazywane są *światowym laboratorium technologicznym*, a nawet *potęgą wiedzy XXI wieku*²². Na poziomie szkolnictwa wyższego, od 2005 roku Indie uczestniczą w programie Erasmus Mundus, który do końca 2008 roku objął 1103 studentów i 90 naukowców z Indii²³. Najnowszą inicjatywą w zakresie współpracy edukacyjnej i naukowej jest wspólna deklaracja z 12 listopada 2008 roku w sprawie polityki dialogu w dziedzinie edukacji. Deklaracja została przyjęta w następstwie ustaleń szczytu UE–Indie, który odbył się w Marsylii we wrześniu 2008 roku. Przewiduje intensyfikację działań edukacyjnych w postaci dalszego podnoszenia jakości kształcenia, prowadzenia kursów dla nauczycieli, dążenia do uznawania stopni naukowych i kwalifikacji, rozwoju systemów szkolenia zawodowego i unowocześnienia szkolnictwa wyższego, a także przyjęcia wspólnych zasad kształtujących krajowe polityki edukacyjne. Uwzględniając powyższe, Unia Europejska wysunęła propozycję powołania Centrów Studiów Europejskich w Indiach oraz Centrów Współczesnych Studiów Indyjskich w państwach członkowskich. Ich celem będzie wzmocnienie więzi między naukowcami, prowadzenie wspólnych badań i promowanie wzajemnego zrozumienia.

Współpraca na polu kultury przejawia się w realizacji założeń programu międzykulturowego, zainicjowanego w listopadzie 1996 roku, oraz założeń deklaracji w sprawie stosunków kulturalnych, przyjętej w listopadzie 2004 roku. W oparciu o podjęte ustalenia, organizowane są cykliczne festiwale filmowe oraz tzw. tygodnie kultury europejskiej w Indiach i kultury indyjskiej w państwach europejskich. Finansowanie współpracy kulturalnej odbywa się w oparciu o specjalny fundusz kulturowy. Jedną z najnowszych inicjatyw jest wspólna deklaracja w sprawie wielojęzyczności, jaką przedstawiciele stron podpisali 6 marca 2009 roku. Uznano, że promowanie różnorodności językowej i dialogu kulturowego ma na celu zwiększenie konkurencyjności na rynku pracy i w biznesie, realizowanie programów uczenia się języków przez całe życie oraz rozwój nowych technologii na rzecz nauczania języków.

SPÓŁECZNO-GOSPODARCZY WYMIAR STRATEGICZNEGO PARTNERSTWA

Dążąc do zacieśnienia współpracy w ramach strategicznego partnerstwa, we Wspólnym Planie Działania z 2005 roku strony uzgodniły zakres aktywności w obszarze społeczno-gospodarczym. Ustalenia w tej dziedzinie opierały się o postanowienia artykułu 177 TWE, zgodnie z którym Wspólnota może działać na rzecz rozwoju, sprzyjając: „trwałemu rozwojowi gospodarczemu i społecznemu krajów rozwijających się [...] harmonijnemu i stopniowemu włączaniu krajów rozwijających się do gospodarki

²² Ch. Wagner, *Indien in der deutschen Außenpolitik. Stand und Ausblick*, Berlin 2005, s. 6. Rocznie uczelnie opuszcza około 600 tysięcy absolwentów kierunków informatycznych i innych kierunków ścisłych. Patrz: S. Tokarski, S. Bhutani, *Nowoczesne Indie. Wyzwania rozwoju*, Warszawa 2007, s. 49.

²³ *European Commission and Government of India sign Joint Declaration on policy dialogue in education*, IP/08/1695, 12.11.2008, http://www.europa.eu/external_relations (25.01.2009).

światowej, walce z ubóstwem”²⁴. Dodatkowo, podstawą strategicznego partnerstwa społeczno-gospodarczego był artykuł 181a TWE, na mocy którego Wspólnota „prowadzi współpracę gospodarczą, finansową i techniczną z państwami trzecimi”, która jest zgodna „z polityką Wspólnoty na rzecz rozwoju”²⁵. Identyczne w treści postanowienia zawiera obecnie Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z 2007 roku, wskazujący iż głównym celem jest „zmniejszenie, a docelowo, likwidacja ubóstwa”²⁶ drogą podejmowania działań w zakresie współpracy gospodarczej, finansowej i technicznej oraz udzielania wsparcia humanitarnego. Podstawą tej ostatniej formy aktywności jest poszanowanie zasady bezstronności, neutralności i niedyskryminacji, przy jednoczesnej współpracy z organizacjami międzynarodowymi²⁷.

Od wielu lat Indie postrzegane są przez Unię Europejską jako państwo o ogromnym potencjale, ale jednocześnie – o ogromnych podziałach społecznych. Z raportu przygotowanego w październiku 2006 roku przez Komisję Społeczno-Ekonomiczną NZ dla Azji i Pacyfiku (tzw. UNESCAP), Program Narodów Zjednoczonych do spraw Rozwoju (tzw. UNDP) oraz Azjatycki Bank Rozwoju wynika, że wśród problemów społecznych w Indiach dominuje ubóstwo (dopiero w 2015 roku planowane jest wyeliminowanie zjawiska osób żyjących na skraju ubóstwa, za mniej niż 1 dolara dziennie – w 2001 roku problem ten dotyczył blisko 35% społeczeństwa w Indiach, lecz jednocześnie w tym samym roku 80% społeczeństwa egzystowało za mniej niż 2 dolary dziennie), niedożywienie (problem dotyczył w roku 2001 ponad 46% dzieci w wieku poniżej 5 roku życia i zgodnie z przewidywaniami nie zostanie rozwiązany do 2015 roku), wysoka umieralność dzieci (w roku 2001 wskaźnik umieralności wynosił 94 zgony na 1000 urodzeń, w roku 2007 – 68, i zgodnie z przewidywaniami nie uda się go obniżyć do 2015 roku), a także zagrożenie zdrowia powodowane przez wirus HIV (problem ten ma zostać rozwiązany do 2015 roku)²⁸. Zgodnie z założeniami, celem Unii Europejskiej jest nie tylko udzielanie wsparcia finansowego o charakterze humanitarnym (skierowanego na pomoc w rozwiązaniu powyższych problemów), ale przede wszystkim zaangażowanie w proces rozwoju społecznego władz, organizacji pozarządowych oraz instytucji obywatelskich. Ustalenia podejmowane są między innymi w ramach forum dialogu obywateli i zmierzają do realizowania programów i projektów dotyczących m.in. podnoszenia poziomu opieki zdrowotnej, rozwoju terenów rolnych, zrównoważonego korzystania z dóbr naturalnych oraz redukcji ubóstwa.

W odniesieniu do systemu zdrowia, jedną z najważniejszych inicjatyw wspieranych przez Unię Europejską jest kampania antynarkotykowa, która obejmuje walkę z handlem narkotykami i substancjami odurzającymi, a także programy terapii i leczenia

²⁴ Artykuł 177.1, *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (tekst ujednolicony)*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Departament Dokumentacji Europejskiej i Publikacji, Warszawa 2005.

²⁵ Artykuł 181a.1, *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (tekst ujednolicony)*, op. cit.

²⁶ Artykuł 208.1, *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 115/358, 9.05.2008.

²⁷ Por.: artykuł 214.2 i 7, *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)*, op. cit.

²⁸ *Millenium Development Goals: Progress in Asia and the Pacific 2006*, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific – UNESCAP, United Nations Development Programme – UNDP, Asian Development Bank, New York October 2006. Cyt. za: *India. Country Strategy Paper 2007–2013*, op. cit., s. 42 oraz *India. Country Strategy Paper 2007–2013*, op. cit., s. 3 i 43.

uzależnień. Kluczowe znaczenie przypisano również walce z wirusem HIV oraz epidemią AIDS. Generalny program wspólnotowy rozpoczęto w 1987 roku i do 2008 roku objęto nim 90 państw, w tym Indie. Finansowane są szkolenia lekarzy i personelu medycznego, programy badawcze, a także działania organizacji zajmujących się ochroną prawną osób zarażonych wirusem lub chorych. Wsparcie Unii Europejskiej skierowane jest również na poprawę i podniesienie poziomu systemu opieki zdrowotnej i społecznej. W październiku 1998 roku Unia Europejska zainicjowała wsparcie programu SIP (ang. Sector Investment Programme), którego celem jest przede wszystkim polepszenie systemu podstawowej opieki zdrowotnej oraz wzmocnienie narodowej polityki zdrowotnej. Program, którego budżet wynosi 240 milionów euro, realizowany jest w 50 dystryktach w 24 stanach.

Dążąc do rozwoju terenów rolnych i zrównoważonego korzystania z dóbr naturalnych, Unia Europejska przeznaczyła środki w wysokości 240 milionów euro m.in. na rekultywację terenów, ochronę i zrównoważone zarządzanie zasobami leśnymi, ochronę zasobów wodnych (w oparciu o narodową politykę wodną). W roku 2002 zainicjowano program ochrony rejonu indyjskich Himalajów, którego celem jest zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych tego obszaru. Rok później rozpoczęto realizację programu rozwoju systemu ostrzegania o katastrofach naturalnych, w ramach którego prowadzone są szkolenia i udzielane wsparcie finansowe i techniczne. W 2004 roku dzięki środkom z Unii Europejskiej rozpoczęto realizację programu EIWEN, dotyczącego wykorzystania alternatywnych źródeł energii²⁹. Kluczowe znaczenie ma współpraca na rzecz ochrony środowiska naturalnego, w szczególności zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych. Oceny wskazują, iż władze Indii nie podejmują żadnych inicjatyw w tym zakresie, co prowadzi do stagnacji, a nawet pogorszenia sytuacji³⁰ – w latach 1990–2002 o 70% wzrosła emisja dwutlenku węgla do atmosfery. Dążąc do odwrócenia tych tendencji, od 2002 roku Unia Europejska finansuje program CLEAN, promujący działania na rzecz środowiska naturalnego na poziomie lokalnym, zaś od roku 2004 – program ERRIS, skierowany na stworzenie systemu ostrzegania o zagrożeniach środowiska naturalnego.

Istotną częścią partnerstwa jest współpraca na rzecz redukcji ubóstwa. W tym zakresie podejmowane są działania na rzecz ofiar katastrof naturalnych i bezpieczeństwa żywnościowego (we współpracy z Funduszem Żywnościowym Narodów Zjednoczonych). W 1998 roku rozpoczęto projekt STEP (ang. Sustainable Tribal Empowerment Project), skierowany na zrównoważony rozwój społeczności plemiennych. Celem projektu, zakończony w 2006 roku, było podniesienie jakości życia oraz poprawy szans rozwoju edukacyjnego, zdrowotnego, żywnościowego i rozwoju na rynku pracy. W 2001 roku zainicjowano działania w ramach programu SCALE, którego realizację przewidziano na lata 2001–2012. Program koncentruje się na redukcji ubóstwa i dążeniu do zrównoważonego rozwoju. Na realizację założeń przewidziano kwotę ponad 28 milionów euro³¹. Uzupełnieniem działań o charakterze generalnym są projekty wy-

²⁹ *India. Country Strategy Paper 2007–2013*, op. cit., s. 27.

³⁰ *Millenium Development Goals: Progress in Asia and the Pacific 2006*, op. cit. Cyt. za: *India. Country Strategy Paper 2007–2013*, op. cit., s. 42.

³¹ *India. Country Strategy Paper 2007–2013*, op. cit., s. 24.

cińkowe, skierowane między innymi na edukację dzieci i młodzieży, ochronę praw grup narażonych na prześladowanie (dzieci, kobiety, uchodźcy), zrównoważony rozwój osiedli ludzkich, rozwój obszarów wiejskich, bezpieczeństwo żywnościowe.

Strategiczne Partnerstwo Unia Europejska–Indie zmierza również do rozwoju współpracy gospodarczej stron. Uwzględniając, że Unia Europejska jest głównym partnerem handlowym Indii (do UE kierowane jest blisko 21% indyjskiego eksportu), zaś Indie według danych za 2010 rok plasują się na 8 miejscu wśród handlowych partnerów UE oraz biorąc pod uwagę, że wymiana handlowa między Unią Europejską a Indiami (na korzyść UE) w roku 2000 wyniosła nieco ponad 26 miliardów euro, w 2004 roku już 33,2 miliardy euro, a w 2009 – 69 miliardów euro, zaś „europejskie” inwestycje w Indiach sięgnęły kwoty 20 miliardów euro latach 2000–2010³², niezbędnym stało się dalsze dążenie do liberalizacji handlu i zacieśniania współpracy na polu gospodarki.

Podstawą współpracy gospodarczej jest porozumienie w sprawie partnerstwa i rozwoju z roku 1994. Porozumienie przewiduje współpracę w dziedzinie handlu, inwestycji i gospodarki. W odniesieniu do handlu, cel i inwestycji przyjęto zasadę najwyższego uprzywilejowania. Uzgodniono uproszczenie procedur celnych, współpracę na rzecz wykrywania przestępstw celnych oraz wspólne szkolenia funkcjonariuszy służb celnych. Za priorytety uznano promowanie wzajemnych inwestycji, wymianę technologii i *know-how*. W zakresie gospodarki, celem porozumienia jest wzmocnienie i rozwój współpracy w dziedzinie telekomunikacji, technologii informatycznych (badania, standaryzacja, testowanie, certyfikacja), energii, zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych i ochrony środowiska naturalnego (zapobieganie zanieczyszczeniom przemysłowym, ochrona ekosystemów leśnych). Za istotną uznano również współpracę w zakresie rolnictwa, rybołówstwa, górnictwa, systemu bankowego i turystyki. Szczególny nacisk położono na ochronę praw autorskich i własności intelektualnej. Realizację wskazanych założeń i celów strony uzależniły między innymi od wymiany informacji, zapewnienia wzajemnej pomocy technicznej, rozwoju instytucjonalnych podstaw współpracy (instytucje państwowe i prywatne), wymiany ekspertów. Nad realizacją porozumienia nadzór sprawuje Wspólna Komisja (utworzona na mocy umowy z 1981 roku w sprawie współpracy handlowej i gospodarczej), upoważniona również do wysuwania rekomendacji dotyczących zmian Porozumienia oraz sposobów realizacji celów. Komisja, złożona z przedstawicieli stron, spotyka się raz w roku naprzemiennie w Brukseli i New Delhi. W ramach Komisji działają trzy podkomisje: do spraw handlu, współpracy gospodarczej oraz do spraw współpracy w dziedzinie rozwoju.

Podstawy współpracy gospodarczej i handlowej wyznaczone zostały również przez dwustronne porozumienia BIPA (ang. Bilateral Investment Protection Agreements) w sprawie ochrony inwestycji oraz dwustronne umowy DTAA (ang. Double Taxation Avoidance Agreements) w sprawie unikania podwójnego opodatkowania. Pierwsze, zmierzają do dalszej liberalizacji handlu i inwestycji. Każde z porozumień zawiera klauzule dotyczące promowania i ochrony inwestycji, wprowadza zasadę narodowego

³² Por.: ibidem, s. 45; *EU Merchandise Trade with India*, European Commission, DG Trade-H3 SLG/CG/DS, 26.09.2006, http://www.europa.eu/european_commission (26.01.2009) oraz *EU-India summit to push for trade agreement by mid-2011*, 9.12.2010, <http://www.euractiv.com> (18.12.2010).

traktowania lub najwyższego uprzywilejowania, a także postanowienia w sprawie kompensacji strat i rozwiązywania ewentualnych sporów³³. W mocy pozostaje również porozumienie w sprawie handlu i tekstyliów z 1986 roku (dwukrotnie zmieniane) oraz porozumienie o transporcie morskim, zawarte w 1999 roku, a także umowa z 2004 roku w sprawie współpracy na rzecz zapobiegania korupcji, przestępstwom podatkowym i innym przestępstwom finansowym oraz porozumienie między Wspólnotą i Indiami o współpracy celnej i wzajemnej pomocy w sprawach celnych z roku 2004. Celem tego ostatniego jest wzmocnienie kooperacji celnej przez wymianę funkcjonariuszy celnych, zapewnienie wsparcia technicznego, wymianę informacji oraz pomoc na życzenie i tzw. pomoc spontaniczną (w celu uniknięcia strat w dziedzinie zdrowia publicznego, lub gospodarki)³⁴.

Realizacja gospodarczych założeń i celów strategicznego partnerstwa odbywała się w ramach Programu na rzecz Handlu i Rozwoju Inwestycji – TIDP (ang. EU – India Trade and Investment Development Programme), przygotowanego przez Komisję Europejską we współpracy z Departamentem Handlu Ministerstwa Handlu i Przemysłu Indii. Budżet programu TIDP, rozpoczętego w grudniu 2005 roku, wynosił 13,3 miliona euro, z czego udział Unii Europejskiej to 12,7 miliona, zaś rządu Indii – 600 tysięcy euro. Program TIDP składał się z pięciu komponentów: kwestie sanitarne i fitosanitarne; inwestycje; handel; cła; prawa autorskie i własności intelektualnej³⁵, których realizacja przewidziana była do końca 2007 roku. W odniesieniu do pierwszego komponentu, wskazano laboratoria odpowiedzialne za certyfikację żywności zgodnie ze standardami unijnymi, powołano Radę do spraw Inspekcji Eksportu, odpowiedzialną za weryfikację zgodności indyjskich towarów z dyrektywami UE, skomputeryzowano system wydawania certyfikatów pochodzenia, wprowadzono także system Akredytacji Organicznej, pozwalający na wydawanie certyfikatów dla ekologicznych produktów żywnościowych. Zmierzając do realizacji drugiego komponentu wskazano na konieczność zmian legislacyjnych, prowadzących do liberalizacji warunków inwestycyjnych. W ramach trzeciego komponentu, za cel uznano utworzenie strony internetowej informującej o możliwościach i warunkach prowadzenia działalności gospodarczej w Unii Europejskiej. Realizację zamierzeń w dziedzinie współpracy celnej uzależniono od zreformowania indyjskich służb celnych oraz od ich wsparcia technicznego. Dążąc do ochrony praw autorskich i własności intelektualnej, doprowadzono do powołania biur ochrony praw autorskich m.in. w New Delhi, Bombaju-Mumbaju i Kalkucie oraz In-

³³ *Qualitative analysis of potential Free Trade Agreement between the European Union and India. Main Report*, Centre for the Analysis of Regional Integration at Sussex – CARIS, Sussex (b.d.w.), s. 61. Według stanu na maj 2011 roku, stroną pierwszych są Austria, Belgia, Bułgaria, Cypr, Czechy, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania, Włochy. Porozumienia DTAA zawarte zostały natomiast przez Austrię, Belgię, Czechy, Danię, Finlandię, Francję, Grecję, Hiszpanię, Holandię, Irlandię, Litwę, Luksemburg, Niemcy, Polskę, Portugalie, Szwecję, Węgry, Wielką Brytanię i Włochy.

³⁴ Szerzej: *Decyzja Rady 2004/633/WE z 30 marca 2004 roku w sprawie zawarcia Porozumienia między Wspólnotą Europejską a Republiką Indii o współpracy celnej i wzajemnej pomocy w sprawach celnych*, Dziennik Urzędowy L 304 z 30.09.2004.

³⁵ *EU-India Trade and Investment Development Programme*, European Commission, 2007, http://www.europa.eu/european_commission (25.01.2009).

stytutu Szkoleń w zakresie Własności Intelektualnej w Nagpurze. Nacisk położono w szczególności na prawa autorskie w zakresie biotechnologii, bioinformatyki, chemii i farmacji³⁶. Komponenty programu TIDP realizowane były drogą projektów zmierzających do promowania współpracy gospodarczej między partnerami z Unii Europejskiej i Indii, w szczególności do wsparcia małego biznesu, rozwoju inwestycji i handlu, rozwoju społecznego, a także ochrony środowiska naturalnego.

Podkreślając znaczenie gospodarczego wymiaru partnerstwa strategicznego, na szczycie w Brukseli w grudniu 2010 roku zapowiedziano zawarcie nowego porozumienia handlowego, które „obu stronom ma przynieść znaczące korzyści ekonomiczne i przyczynić się do wzmocnienia strategicznego partnerstwa”³⁷, a także doprowadzić do wzrostu wymiany handlowej do 100 miliardów euro rocznie. Rozmowy, których przedmiotem uczyniono przede wszystkim zniesienie taryfowych ograniczeń w handlu o 90%, trwają nieprzerwanie od 2007 roku. Przedłużają się z uwagi na konieczność uregulowania czterech kwestii, kluczowych dla Unii Europejskiej. Przedstawiciele UE optują za ujęciem w porozumieniu klauzuli o zrównoważonym rozwoju, gwarancji ochrony środowiska naturalnego, a także zaakceptowaniem rozwiązań gwarantujących ochronę praw człowieka i ochronę własności intelektualnej. Chodzi w szczególności o zobowiązanie Indii do przestrzegania ochrony patentowej leków.

* * *

Oceniając współpracę podejmowaną w ramach Strategicznego Partnerstwa Unia Europejska–Indie podkreślić należy kilka podstawowych kwestii.

Po pierwsze, nadal trudno mówić o „partnerstwie” w odniesieniu do relacji zachodzących między Unią Europejską i Indiami. W sferze deklaracji, padają hasła o równości stron i identycznym zaangażowaniu na rzecz rozwijania wzajemnych stosunków. W rzeczywistości jednak, to Unia Europejska określa charakter i kierunki współpracy, a to dlatego, że angażuje środki finansowe w jej rozwój. To Indie zabiegają o wsparcie finansowe i techniczne, które daje szansę rozwoju gospodarczego, społecznego, edukacyjnego czy naukowego, i tym samym muszą przystać na proponowane warunki. Strategiczne partnerstwo jest więc partnerstwem jedynie z nazwy.

Po drugie, strony odmiennie pojmują cele współpracy, określanej formalnie mianem partnerstwa. Unia Europejska wysunęła propozycję tzw. strategicznych partnerstw w Strategii Bezpieczeństwa z 2003 roku, dążąc do tworzenia systemu sojuszy i swoistej koalicji interesów. Indie natomiast postrzegają ideę strategicznego partnerstwa jako sposób wzmocnienia swej międzynarodowej pozycji, dążąc do uzyskania statusu mocarstwa regionalnego (partnerstwo polityczne), lub do osiągnięcia rozwoju (partnerstwo społeczno-gospodarcze oraz w dziedzinie technologii, nauki, edukacji i kultury).

³⁶ *Intellectual Property Rights, EU-India Trade and Investment Development Programme*, op. cit.

³⁷ Słowa Hermana van Rompuy’a poprzedzające spotkanie w Brukseli w grudniu 2010 roku. Cyt. za: *Remarks by Herman van Rompuy, President of the European Council following the EU-India Summit*, Brussels, 10 December 2010, PCE/308/10.

Po trzecie, ustalenia wynikające ze Wspólnego Planu Działania, przyjętego w 2005 roku i zmodyfikowanego trzy lata później w następstwie szczytu w Marsylii, realizowane są zaledwie w odniesieniu do obszaru technologii, nauki, edukacji, kultury i kwestii gospodarczych. Celów zdefiniowanych w partnerstwie politycznym nie udaje się realizować, głównie z uwagi na zbytnią ogólnikowość i brak precyzji ustaleń. Powodem jest także fakt, iż dla Unii Europejskiej priorytetem pozostają stosunki z Chińską Republiką Ludową, postrzeganą jako jedyna znacząca siła w regionie, a partnerstwo z Indiami przedstawiciele UE traktują instrumentalnie, próbując z niego uczynić przeciwwagę dla chińskich wpływów na kontynencie azjatyckim. Dla Indii z kolei, kluczowe znaczenie mają stosunki z państwami sąsiednimi, których zasady prowadzenia Indie chcą określać samodzielnie³⁸. Współpraca polityczna jest więc kooperacją „papierową”, wyrażającą ogólne intencje (dotyczące np. utrzymania pokoju i bezpieczeństwa w regionie, walki z terroryzmem), za którymi nie idą konkretne działania.

Po czwarte, trudno dostrzec w działaniach Unii Europejskiej wobec Indii elementy spójnej strategii. Przez lata nie można było wypracować jednolitego stanowiska, gdyż zmieniające się prezydencje odmiennie definiowały priorytety działań, postrzegając je przez pryzmat własnych interesów. Raz nacisk kładziono na kwestie kooperacji na rzecz poszukiwania alternatywnych źródeł energii i skutecznej walki ze zmianami klimatycznymi, innym razem postulowano przede wszystkim o pogłębienie współpracy gospodarczej czy przeciwdziałanie zagrożeniu terrorystycznemu³⁹. Należy spodziewać się, że ustanowienie przewodniczącego Rady Europejskiej oraz Wysokiego Przedstawiciela ds. polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, pozwoli na wypracowanie rzeczywistej strategii działań wobec Indii i stanowić będzie przełom we wzajemnych relacjach.

STRESZCZENIE

1 sierpnia 1994 roku w życie weszło porozumienie Unii Europejskiej i Republiki Indii w sprawie partnerstwa i rozwoju. 16 czerwca 2004 roku, w dziesiątą rocznicę ustanowienia Partnerstwa, Komisja Europejska przedstawiła Komunikat „W stronę Strategicznego Partnerstwa Unia Europejska–Indie”, przewidując dalsze zacieśnienie współpracy z Indiami. Republika Indii została uznana za regionalnego i globalnego lidera, z którym państwa członkowskie UE mogą nawiązać partnerskie stosunki. Celem artykułu jest analiza przejawów współpracy UE i Indii na rzecz strategicznego partnerstwa oraz ukazanie, że pomimo ustanowienia prawnych i instytucjonalnych ram współpracy, nie udało się opracować spójnej koncepcji partnerstwa. Dodatkowo, lata funkcjonowania wzajemnych relacji ukazały, iż status partnerów nie jest równorzędny, a kierunki i tempo współpracy określane są jednostronnie przez Unię Europejską.

³⁸ Tym samym, nie można zgodzić się z twierdzeniem S. Baroowa, że wpływ UE na polityczne działania Indii jest znaczący. Por.: S. Baroowa, *Engaging Regional Partners for Effective Conflict Resolution: Problems and Prospects of the EU's Strategic Partnership in Asia*, „European Union Analysis”, Special Series, Vol. 5, No. 15, July 2008, s. 7.

³⁹ Por. np.: punkt 3, 16 i 24, *India-EU Joint Statement November 2009*, European Commission, 6 November 2009, http://www.europa.eu/european_commission (15.12.2010); oraz *Remarks by Herman van Rompuy, President of the European Council following the EU-India Summit*, op. cit.

EUROPEAN UNION – INDIA STRATEGIC PARTNERSHIP**ABSTRACT**

On August 1, 1994 the Cooperation Agreement between the European Community and the Republic of India on partnership and development entered into force. On June 16, 2004, in the tenth anniversary of the partnership, the European Commission presented the communication „An EU-India Strategic Partnership” in order to intensify cooperation with India. The Republic of India was regarded as a regional and global leader, being able to have equal relations with EU members. This paper is to analyse signs of cooperation aimed at strategic partnership, and to present that despite legal and institutional frameworks of cooperation, no comprehensive concept of partnership was implemented. Moreover, years of relations have showned that partners are not equal, as well as that course and speed of cooperation are shaped unilaterally by the European Union.